

LX

Краєзнавчі читання

імені
о. Петра Лебединцева

Біла Церква
2022 р

**Управління культури
Київської обласної державної адміністрації
КЗ КОР «Білоцерківський краєзнавчий музей»**

**LXI
(61)
Краєзнавчі читання**

**імені
о. Петра Лебединцева**

29 вересня 2022 р.

**Біла Церква
2022 р.**

УДК 908:372.48

ББК 26.891 (4Укр-2 Біла Церква)

К 78

LXI (61) Краєзнавчі читання імені о. Петра Лебединцева.

29 вересня 2022 р. – Біла Церква, 2022. – 61 с.

Редакційна колегія:

Діденко Л. М., директор Білоцерківського краєзнавчого музею, заслужений працівник культури України, кандидат історичних наук;

Петренко В. В., заступник директора з наукової роботи Білоцерківського краєзнавчого музею;

Чернецький Є. А., кандидат історичних наук, завідувач відділу інформаційно-краєзнавчої роботи Білоцерківської міської ЦБС, старший науковий співробітник БКМ;

Поплавська С. П., завідувача науково-методичним відділом Білоцерківського краєзнавчого музею.

На обкладинці: Микільська церква закладена 25 серпня 1706 року гетьманом Іваном Мазепою та білоцерківським полковником Костянтином Мокієвським. Фото 2022 р.

Автори відповідають за повноту висвітлення досліджуваних питань, системність викладу, достовірність наведених фактів, посилання на джерела, написання власних імен, географічних назв, тощо.

ЗМІСТ

I. Оргкомітет	3
II. Журнал "Читань"	4
III. Матеріали	
<i>Володимир Перерва.</i> До питання про будівничих Свято-Миколаївського храму міста Біла Церква	5
<i>Євген Чернецький, Катерина Велика.</i> Домінік Ботані у світлі метричного запису про поховання його дружини Кароліни (1822 р.).....	10
<i>Олексій Стародуб, Леонід Лащенко.</i> Печатки й штампи військових підрозділів та інших організацій 1917–1919 років зі збірки Дениса Кириленка.	13
<i>Дмитро Карпуть.</i> Інформаційна кампанія німецької окупаційної влади по вербовці «остарбайтерів» в газеті «Дзвін».....	17
<i>Валентина Козаченко, Олександр Мартиненко, Олена Поліщук.</i> Історія Білоцерківського міського парку культури та відпочинку ім. Т.Г. Шевченка.	22
<i>Анатолій Бондар.</i> Шкільна освіта Білої Церкви 1944–1953 роки....	44

Оргкомітет

Загальна рада:

Людмила Діденко, директор музею, голова оргкомітету, заслужений працівник культури України, кандидат історичних наук

Вікторія Петренко, заступник директора музею з наукової роботи

Євген Чернецький, кандидат історичних наук, завідуючий відділом інформаційно-краєзнавчої роботи Білоцерківської міської ЦБС, старший науковий співробітник БКМ

Видавничий комітет:

Людмила Діденко, редактор

Вікторія Петренко, відповідальний за макет

Євген Чернецький, відповідальний за текст

Світлана Поплавська, комп'ютерна верстка та дизайн

Валентина Козаченко,

провідний науковий
співробітник БКМ;

Олександр Мартиненко,
історик, редактор

І-ої категорії інформаційно-
краєзнавчого відділу БМЦБС;

Олена Поліщук,
старший лаборант музею БНАУ

Історія Білоцерківського міського парку культури та відпочинку ім. Т.Г. Шевченка

Влітку 2015 року, проходячи через парк Шевченка, я випадково зустрівся з Валентиною Анатоліївною, яка, як з'ясувалося, постійно прогулювалася зі своєю собакою. Привітавшись, ми розговорилися, мова зайшла про роботу та теми, над якими кожен працює. З'ясувалося, що ми, окремо один від одного, збирали інформацію про ті ж самі історичні місця, споруди, події, у тому числі й про цей міський парк відпочинку. Отож вирішили написати декілька статей у співавторстві. Зокрема, про "Будинок соціалізму", про Білоцерківське ДТСОУ³² та про парк культури і відпочинку ім. Шевченка. Оскільки матеріал про парк був уже майже зібраний, то вирішили готувати до друку саме цю тему. Я зобов'язався дізнатися, хто на той час керував парком, та об'єднати дві теми. Валентина Анатоліївна, зі свого боку, пообіцяла остаточно перевірити факти, текст, та відображені в ньому події, внести свої уточнення та передати все до друку в музей. Але закінчити це не встигла...

Вважаю, що, з огляду на проведену Валентиною Анатоліївною роботу, доцільно надрукувати цю статтю, долучивши її як співавтора, і таким чином вишанувати пам'ять про цю людину.

З повагою, О. Мартиненко.

³² ДТСОУ – Добровільне товариство сприяння обороні України

LXI (61) Краєзнавчі читання імені о. Петра Лебединцева

Усе менше та менше стає у Білій Церкві куточків, які були б досліджені краєзнавцями. Одним з таких сьогодні є самий центр міста – Міський парк культури та відпочинку ім. Т. Г. Шевченка³³.

Так збіглося, що автори статті незалежно один від одного розпочали свої історичні дослідження цього куточку міста. Отож було прийнято рішення написати статтю у співавторстві, що дасть змогу зробити її найбільш інформативно наповненою. Хоча про міський парк за весь час його існування було написано багато статей, заміток, спогадів, іноді критичних та, навіть суперечливих, але жодна з них не відобразила причину, момент, хронологію його культурно-політичного становлення. Автори поставили за мету не тільки проаналізувати газетний матеріал, але й поєднати його з інформацією із архівів.

Офіційно вважається, що Білоцерківський міський парк культури та відпочинку було започатковано у 1932 році, згідно з червневою постановою пленуму ЦК ВКП(б) 1931 року щодо розвитку парків культури і відпочинку. А відтак цього року парку виповнюється 90 років. Але чи дійсно це так?

Для кожного мешканця, особливо корінного, міський парк був не просто територією для відпочинку, а місцем, яке зустрічало, виховувало, формувало світогляд та давало путівку “у доросле життя”. Багато хто може згадати, як у дитинстві вперше потрапив сюди, як у юнацтві ходив на мистецькі виставки, вистави, відвідував концерти, а подорослішавши, сам брав у них участь. Молодь 70-х років ХХ ст. згадає, як отримувала тут свій перший паспорт. Кожен куточок парку дихає історією...

Але з чого все почалося?

У 1978 р. з метою визначення часу виникнення міста Біла Церква і його спадкоємності із давньоруським Юр'євом була створена Білоцерківська експедиція Інституту археології АН УРСР під керівництвом Р.С. Орлова. Упродовж 1978, 1980-1983 років експедицією були проведені розкопки, які дали важливі результати по історії Юр'єва – Білої Церкви. Основні дослідження були проведені на Замковій горі. Спостереженнями і вибірковим шурфуванням був визначений розвиток навколишнього міста в напрямку на схід від дитинця.

³³ Юридична адреса – Олександрійський бульвар, 11.

LXI (61) Краєзнавчі читання імені о. Петра Лебединцева

Більш детальна інформація про посад була отримана в 1996 році обласною дослідницько-рятувальною археологічною експедицією при Київському обласному центрі охорони пам'яток та Білоцерківському краєзнавчому музеї (керівник О.В. Стародуб).

Цими дослідженнями було встановлено, що напередодні заснування Гюргева місцевість навколо продовгуватого пагорбу (район сучасних Замкової гори та вул. Гагаріна) являла собою болотисту низину із численними струмками, що впадали в р. Рось.³⁴

Таким чином, високий рівень ґрунтових вод, що омивають останець Замкової гори, позначився на щільності забудови Гюргева – Білої Церкви впродовж XI–XX ст., залишивши значну його ділянку малозаселеною, незважаючи на високу соціально-економічну потребу в її освоєнні.

Ці дані були підтверджені спостереженнями співробітника Інституту археології НАН України Т. Латухи влітку 1997 року за землерийними роботами по вул. 50-річчя Перемоги до Соборного майдану.³⁵

Траншея для прокладання труб відстанню до 600 м йшла вздовж парку Петровського (нині – Т. Шевченка) під тротуаром.

Спостереження за стратиграфією на початку траншеї біля майдану дали наступний результат: верхній шар складався з рихлого ґрунту газону і насипного чорнозему (50–80 см), нижче йшла цегляна кладка старої бруківки. На ділянці навпроти сучасного танцювального майданчика простежена лінзоподібна пляма з піщано-глинистими напливами, можливо, від струмка.

Згідно з картографічним матеріалом середини XVIII – першої половини XX ст. досліджена весною 2009 року ділянка довгий час була

³⁴ *Стародуб О.* З досліджень північної частини посаду літописного Юр'єва на Росі. Правобережний щорічник. Біла Церква, 2002. Вип. I. С. 5–12; Він же. Роль геологічного фактора в забудові міста Церкви святого Георгія – Білої Церкви. Старожитності Вишгородщини: зб. тез доп. і повідомл. 12-ої наук.-практ. конф., присвяч. 10-й річниці з дня створення Вишгородського історико-культурного заповідника та Міжнародного дня музеїв, 16–18 трав. 2005 р. Вишгород, 2005. 141–143.

³⁵ *Латуха Т.И.* Охранные археологические работы в г. Белая Церковь и его окрестностях. Археологічні відкриття в Україні 1977–1998 рр. Київ: ІА НАНУ, 1998. С. 98–99.

майже незаселеною. Активізація забудови відбувається лише на початку XIX ст. На межі XIX–XX ст. на розі Київської (нині – Ярослава Мудрого) та Комісаріатської (нині – Олександрійський бульвар) вулиць зведена цегляна споруда, в якій в 1920-ті роки знаходився міський народний суд.

Проведені дослідження дали підставу вважати, що район вулиць Росьової й Замкової, 1-го та 2-го Замкових провулків, Соборної площі, території садіб Аграрного університету та Спасо-Преображенського собору, вул. Ярослава Мудрого, Торгової площі, вулиць Хмельницького та Підвальної має стати заповідною територією, де різноманітні землерийні роботи необхідно проводити під контролем органів охорони пам'яток.³⁶

Поява скверу пов'язана з ліквідацією Білоцерківської фортеці, яка на кінець XVIII сторіччя втратила оборонне значення. В кінці 70-х рр. XVIII ст. біля Замкової гори на місці замку старости Ф. К. Браницький звів Зимовий палац (нині – школа мистецтв №1), поруч будинок Дворянського зібрання та господарські споруди, що органічно завершували ансамбль графської резиденції, навколо якої для створення культурно-естетичного ландшафту було висаджено дерева.

Першим документальним свідченням існування парку є мапа володінь графів Браницьких, а саме містечка Біла Церква у 1858 році. На ній вже ця територія має трикутну форму, яка залишиться незмінною протягом майже 70 років, та продовжує бути такою на мапі міста 1913 року, де буде позначеною як сквер. Він був улюбленим місцем відпочинку та прогулянок заможних міщан, тому прилегла до скверу частина вулиці називалася Бульвар. Нині – це початок сучасного Олександрійського бульвару.

На мапі 1922 року³⁷ парк залишається у вигляді трикутника з алеєю у вигляді вписаного у трикутник кола, від якої радіально розходяться ще декілька алей.³⁸

Перший опис парку ми зустрічаємо у місцевій газеті за 1936 рік, в якій описується святкування коронації російського імператора Олександра III 15 травня 1883 року³⁹: "Свято це тривало три дні.

³⁶ За даними археолога, краєзнавця Стародуба О. В.

³⁷ За основу якої була взята мапа 1858 року.

³⁸ Це південно-західна частина сучасного парку.

³⁹ Тут та далі тексти подано мовою оригіналу

Напередодні в церкві відбулася велика урочиста служба. ... Увечері був великий бал для всіх урядовців та їх родин, учнів і учениць. І так на другий і третій день – урочисті молебні, увечері “туманні картини”⁴⁰, масові гулянки, в саду з оркестрами музики⁴¹ ... Всі дні свят будинки багатіїв містечка і сад були розкішно ілюміновані, оздоблені царськими портретами і трьох-кольоровими прапорами. Скільки грошей було витрачено на ці “торжества” можна судити з рахунків торговця Полторацького. Організаторам свята пред’явлено рахунок за 4 пуда 15 фунтів свічок(!) для ілюмінації вікон в будинках та для ліхтарів у саду. Такі ж рахунки збереглися на 400 різнокольорових ліхтарів для ілюмінації саду, на 400 підсвічників, за магній, за кольорові бенгальські свічки, спеціально довезені з Києва, за 1000 різнокольорових шкаликів,⁴² за виготовлення рам для вензелів до ілюмінації, стовпів та іншої мішури.

...Витрати на виготовлення феєрверків, влаштування транспортів, і різних прикрас становлять 199 крб. 18 коп. а з них робітникам що виконували всі ці роботи, навішували дроти, ліхтарі, тощо - сплачено 4 крб. Для банкетів відпущено зокрема з київської кондитерської 9 пудів різних цукерок. ...”⁴³

Відомо, що в кінці XIX сторіччя територія Скверу здавалась в оренду мандруючим вертепам, цирку-шапіто, що підтверджується дозволами від 16.09.1885 року Темірханишуринському⁴⁴ міщанинові Якову Ніколаєву-Онищенко⁴⁵, та з початком 1890 р. тут працювало шапіто італійського підданого Йосипа Гекуті⁴⁶.

⁴⁰ Демонстрація зображення у вигляді картин за допомогою проектора на димову завісу. Загальна назва таких пристроїв у XIX на поч. XX ст. “чарівний ліхтар”.

⁴¹ Відомо, що для гри оркестру в міському парку Браницьким з Австрії було запрошено спеціального диригента.

⁴² Напевно маються на увазі гірлянди.

⁴³ Лінчевський Г. З минулого Білої Церкви (Матеріали з архіву) Радянська Нива. 1936. 12 серп. №184(1502).–С. 4.

⁴⁴ Темірханишуринському – від назви міста Темірхан-Шура. Сучасна назва міста – Буйнакськ (Дагестан).

⁴⁵ Держархів Київської обл. Ф. 1. Оп. 221. Спр. 58. Арк. 2–3.

⁴⁶ Там само. Оп. 225. Спр. 132.

Фото 1. Парк у 1900-ті роки

З часом на прилеглий до скверу території утворився міський парк. Його ансамбль формувався з цивільних будівель Зимового палацу. Територія маєтку була оточена цегляною огорожею з дерев'яними воротами та двома хвіртками, що були зорієнтовані на Зимовий палац. Огорожа йшла вздовж сучасного тротуару. Неподалік *“на місці літнього театру в парку Петровського та магазину Дружба”*⁴⁷ розташовувався *„частный пристав местечка Белая Церковь”*, вищий поліцейський чин для білоцерківців...⁴⁸

Як писала місцева газета *“Плуг і молот”*, у травні 1924 року на території Скверу відбулося відкриття садка ім. Петровського⁴⁹, який був названий на честь більшовицького державного діяча Г.І. Петровського, що відвідав наше місто у 1920 та 1922 роках.⁵⁰ Міський парк отримав таку назву після того, як у парку відбулася толока за його участю, про що згадується в газеті *“Вісти Білоцерківщини”*⁵¹: *“У п'ятницю 3.09.1920 року, наше місто відвідав Петровський Г. І. Він*

⁴⁷ Нині вул. Ярослава Мудрого, 5.

⁴⁸ Коча Л. Головна вулиця міста. Ленінський шлях. 1981. 7 лист. №176 (10696).

⁴⁹ Відкриття садка ім. Петровського. Плуг і молот. 1924. 23 трав. №56. С. 4.

⁵⁰ Новини Київщини 1922. 19 лют.

⁵¹ Товарищ Петровский в Белой Церкви. Вісти Білоцерківщини. 1920. 5 верес. №11. С. 1.

виступив з політичною промовою у театрі "Експрес."⁵² Другий мітинг відбувся у 7 годин вечора у театрі "Палас",⁵³ де він виступав перед мобілізованими на фронт". Зі статті відомо, що "більшовицький всеукраїнський староста" перебував у місті тільки добу: "Поезд пробудет в Белой Церкви один день и проследует далее на запад на Волынь и Подолию."⁵⁴ Але на цьому "допомога партійного бонзи" закінчилась. Хоча, за міською легендою, він брав участь у толоці, але, як з'ясувалося, "суботник пройшов наступного дня"⁵⁵ без нього.

З цього часу територія парку активно використовується для масових культурно-політичних заходів.

"... 15 травня [1924 року – авт.] в міському садку ім. Петровського почало функціонувати кіно."⁵⁶ Там демонструвалися такі вистави: "Іржа", "Вирок", а також кінострічки – "Кармелюк" (режисер Тасін)⁵⁷, "Мої університети"⁵⁸, "Гамбург"⁵⁹, "Пасинки Берліна"⁶⁰, "Спартак"⁶¹, "Алім".

"1928 р. було прокладено 12058 кв. метрів бруківки, 2960 кв. метрів тротуарів, відремонтовано 5428 кв. метрів вулиць, посаджено понад 4000 декоративних дерев. На зарослому бур'янами і дикоростучими деревами місці споруджено міський парк культури і відпочинку ім. Петровського"⁶²

При цьому всьому, згідно з Обов'язковою постановою Білоцерківського окружного виконавчого комітету №17 від 9 лютого

⁵² Будинок нинішнього театру ім. Саксаганського.

⁵³ Речи произнесённые представителями В.Ц.И.К. на митинге в театре "Палас". Вісти Білоцерківщини. 1920. 7 верес. №12. С. 1.

⁵⁴ Поездка тов. Петровского по Украине. Вісти Білоцерківщини. 1920. 4 верес. №10. С. 1.

⁵⁵ Сегодня субботник. Вісти Білоцерківщини. 1920. 4 верес. №10. С. 2.

⁵⁶ Відкриття садка ім. Петровського. Плуг і молот. 1924. 23 трав. №56. С. 4.

⁵⁷ Соціалістична правда 1939. 9 черв. № 131 (2338). С. 4.

⁵⁸ Мої університети (Анонс кінострічки). Соціалістична правда. 1940. 30 трав. №23(2630) С. 4.

⁵⁹ Культурно-мистецьке життя Білої-Церкви за тиждень. 1. Кіно за тиждень. Радянська Нива 1927. 6 січ. №1(111). С. 4.

⁶⁰ Там само.

⁶¹ Культурно-мистецьке життя. Кіно. 1. "Алім" 2. "Спартак". Радянська Нива. 1927. 22 січ. №6(116). С. 4.

⁶² Срібняк М.А., Федотов В.М. Біла Церква. Історико-архітектурний нарис. Київ: Будівельник, 1970. С. 33.

LXI (61) Краєзнавчі читання імені о. Петра Лебединцева

1927 року, “особи та організації що бажають відкрити більярдну, чи будь які інші заклади для гри за платню або для фізичної розваги (крутілки, каруселі, гойдалки) в м. Б.-Церкві та окрузі обов'язані здобути попередній дозвіл від Адміністративного відділу ОВК”.⁶³

Влітку 1927 року у парку ім. Петровського була відкрита їдальня для допомоги голодуючим дітям.⁶⁴

Але міський парк міг припинити своє існування вже через п'ять років після виходу офіційної постанови (1931 р.), ще у далекому 1936 році! Чому?!

Згідно з генеральним планом відбудови міста 1936 року парк мав розкинутися на площі у 120 га. З півдня на північ від Костелу Іоанна Хрестителя до Торгових рядів та з заходу від “Професорського будинку” до греблі на сході. Таким чином він об'єднав би: внутрішній студентський сквер, зовнішній студентський парк, які належать Білоцерківському сільськогосподарському інституту, районний парк відпочинку, сквер навколо Торгових рядів та, звісно ж, сам міський парк культури та відпочинку в одне ціле.

“Поруч з інститутом в бік колишнього костюлу проектується загальноміський парк культури та відпочинку, на великій території 120 га. На центральному вході до парку буде збудовано велику браму, що завершуватиме прикраси майдану Волі”.⁶⁵

Найімовірніше таким чином хотіли об'єднати якомога більше алей, скверів, садів, парків різних організацій та закладів в один. З утворенням одного єдиного цілого – “Учбово-культурного центру міста”.⁶⁶ виправити так би мовити “помилку” 1928 року, коли “впродовж 1927–1928 рр. у місті було влаштовано п'ять нових скверів...”.⁶⁷ Але ці “мрії” так й залишились на папері.

На 1939 рік садок виглядав так: “Хоч трохи з запізненням, яке пояснюється тим, що кредити одержані лише 8 травня, міськгосп зараз проводить значні роботи по благоустрою саду. В цьому році на

⁶³ Офіційний відділ. Обов'язкова постанова. Радянська Нива. 1927. 24 берез. №22(132). С. 4.

⁶⁴ Закриті торги на здачу в оренду їдальні (оголошення). Радянська Нива. 1927. 10 квіт. №27(137). С. 4.

⁶⁵ Г. О. Реконструкція м. Білої Церкви. Радянська Нива. 1936. 23 жовт. №244 (1562)).

⁶⁶ Див. у кінці статті “Додаткова інформація”.

⁶⁷ Робота міськради за рік. Радянська Нива. 1928. 2 серп. № 85 (295).

LXI (61) Краснавічкі чітання імені о. Петра Лебедінцева

ремонт театру, який вже закінчений, посадку квітів, побудову танцювальної асфальтованої площадки, нової раковини для оркестру складається 17 тис. карбованців. Закінчується будівництво асфальтової площадки для танців, там же будується раковина для духового оркестру, який буде грати у саду вечорами, провадиться ремонт огорожі, та будується, нова прибиральня. В цьому сезоні всі алеї саду будуть електрифіковані, розбито і обсажено весняними квітами 4 клумби, 8 буде насаджено ковровими рослинами. Коштами клубу піонерів і міськгоспу будується дитяча площадка проти с.г. інституту. Там розбиваються доріжки, ставляться лавочки організовуються різні гри: теніс, волейбол, крокет, лодки-качалки.

...⁶⁸

Але, як говорять: "Хотіли як найкраще, а вийшло як завжди".... Не встиг садок оновитися, як у газеті знов почали друкуватись обурливі відгуки:

"Хоч наш міський садок ім. Петровського маленький але в ньому можна було б організувати гарний, культурний відпочинок для трудящих. Слід лише подбати про це міськраді, та адміністрації саду. Нажаль тепер в садку не працює жодний радіорепродуктор, на доріжках брудно, в закритому театрі часто до того жарко, що неможна висидіти, вентиляція недостатньо, у буфетах садка майже ніколи нема води, ситро, морозива. ..."⁶⁹

Під час Другої світової війни значну частину міста та парку було зруйновано, але вже в перші роки мирного життя почалася активна відбудова.

У 1946 році частину парку було відновлено силами колективу та учнів Білоцерківського ремісничого училища №11⁷⁰.

"В цьому році [1947 р. – авт.] міський парк ім. Петровського (директор тов. Амчеславський) краще благоустроєний, ніж у минулому. Збільшена і обгороджена його територія. До послуг трудящих є затишна читальня, буфет і кіоск мінеральних напоїв, є танцювальний майданчик. Вечорами в парку грає духовий оркестр. Для дітей обладнаний спеціальний куток з інвентарем для розваг. На

⁶⁸ Полоннікова. Благоустрій міського саду. Соціалістична правда. 1939. 4 черв. №127(2324). С. 4.

⁶⁹ Навести порядок в міському садку. Соціалістична правда. 1939. 28 черв. №147(2354). С. 4.

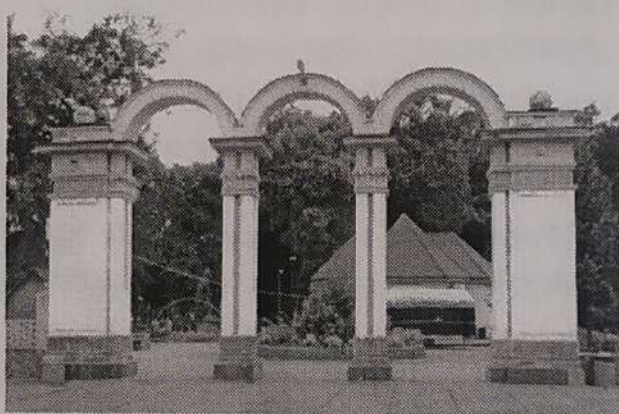
⁷⁰ Шевяков Г. Для річного міста. Ленінський шлях. 1946. №88 (3326). С. 2.

дитячому майданчику чергують піонервожати. Молодь, дорослі і діти люблять свій парк – затишний куток у центрі міста. Та багато ще чого йому не вистачає. Другий рік іде тут будівництво літнього кінотеатру.⁷¹

За спогадами старожила міста, краєзнавця Н.Г. Тонконого, до війни парк був обнесений парканом із кущів та дерев'яної огорожі. З боку сучасної вул. Л. Курбаса був вхід у вигляді брами з башточками: *“... деревянные парковые ворота в виде четырех крепостных башен с мостиками соединяющими их вершины широкие полотнища ажурных двустворчатых ворот и таких же одностворчатых калиток...”*⁷² Концептуально нічого не змінилося й зараз – триарочний вхід, тільки но арки одного розміру, збудовані з цегли, а при вході немає ані хвіртки, ані воріт.

**Фото 2. Вхід до парку з вулиці
Леся Курбаса. 1950-ті роки.
(Друкується вперше)**

**Фото 3. Вхід до парку з боку
сучасної вул. Л. Курбаса.
2022 рік**

Стаціонарних атракціонів у парку не було. Вони відсутні й у плані відбудови парку 1946 року. Хоча вхід був платний. Тут діяло два літні кінотеатри. У 1950 році біля парку культури з'явилася цегляна одноповерхова будівля – літній кінотеатр “Родіна”⁷³, який був підпорядкований Білоцерківському міському відділенню кінопрокату. Пізніше Білоцерківський міськвиконком ради депутатів трудящих

⁷¹Черненко Т. Більше уваги благоустрою міського парку. Ленінський шлях. 1947. 13 черв. №72 (3470).

⁷²Тонконогий Н. Г. Мой город родной. Истоки. Юр'ївський літопис: наук.-попул. Істор. видання Білоцерків. краєзнавчого музею. 2007. №6. С 110.

⁷³Юридична адреса – вул. Ярослава Мудрого, 1.

затвердив рішення №776 від 24.12.1958 р.,⁷⁴ за яким у міському парку культури було відкрито ще один “літній кінотеатр”⁷⁵, дерев’яний, з цегельними колонами, що був на балансі парку культури. *Працівники міського кінопрокату між собою називали їх по різному – “Літній цегельний кінотеатр”, “Літній дерев’яний кінотеатр”, або “Родіна-1” та “Родіна-2”*⁷⁶.

На великій галявині, де нині розташований атракціон “Дитяча залізниця”, під час Другої світової війни був військовий меморіал місцевої української поліції, а у 50-х роках відкрито так звану “читальню” – дерев’яний павільйон овальної форми, де можна було ознайомитися з газетами та журналами, почитати книги. В центральній частині парку побудували торговельний павільйон та танцювальний майданчик. З 1950 по 1970 рр. у вихідні дні тут грав військовий духовий оркестр. Перед майданчиком у 1960 році спорудили великий фонтан, оздоблений ліпними скульптурами лебедів.

У 1970–1990 рр. вартість квитка була не загальна – за вхід, а за кожен атракціон окремо. Так, на дитячі каруселі квиток коштував 5–10 копійок. На гойдалки для підлітків та дорослих – 15–20 копійок. На атракціони з електричним приводом (“Вихор”, “Дитяча залізниця” тощо) – дорожче, на механічні (“човники-гойдалки”) – дешевше.

За радянських часів майже всі будівлі ансамблю “Зимового палацу” втратили своє первісне функціональне призначення і неодноразово перебудовувалися: “На початку 70-х років конюшню і два флігелі (один біля конюшні, а другий між Зимовим палацом і річкою Рось) були знесені. На місці конюшні, прохідної і одного флігеля в кінці 70-х років ХХ століття збудували танцювальний майдан за проектом Білоцерківського відділу Інституту “Укржитлоремпроект”. За цим же проектом (архітектор Гретова Марія Семенівна) було в 1978-79 рр. виконано благоустрій решти території парку, збудовано атракціони і дитячу залізницю”⁷⁷.

⁷⁴ 1956 – за даними Білоцерківського бюро технічної інвентаризації; Гуцина С. Вулиця Ярослава Мудрого. Юр’ївський літопис 2007. №6. С. 69

⁷⁵ Юридична адреса – вул. Ярослава Мудрого, 3.

⁷⁶ Записано зі слів директора кінотеатру ім. Довженка Бабка Леоніда Олександровича.

⁷⁷ За даними ст. інженера облвідділу в справах будівництва і архітектури Лещенко Михайло Павловича.

LXI (61) Кращі читання імені о. Петра Лебединцева

А за спогадами професора БНАУ Новака В. П., коли він приїхав вступати до БЦСГІ⁷⁸, та влітку у приміщенні стайні, які розташовані за адресою Олександрійський бульвар, 2, заселяли абітурієнтів на час здачі вступних іспитів, оскільки гуртожитки були ще зайняті випускниками. А до 1960-х років ці споруди використовувалися як спортзал інституту.

Цікавою декоративною спорудою господарського, а нині громадського призначення є вегетаційний будиночок ("Оранжерея"). За свідченням мешканця Замкового провулка, 6 – художника Д.А. Макашова, будиночок являв собою розбірну хрестоподібну споруду з металу та скла, яка була встановлена по вулиці Замковій біля річки Рось і призначалася для вирощування екзотичних рослин. Всередині оранжереї були три [? – авт.] вузькоколійки з платформами, на яких рослини вивозилися на свіже повітря. У повоєнні роки під керівництвом викладача кафедри ботаніки БЦСГІ Чугаєвої Г.С. в оранжереї проводили селекційні дослідження з виведення нових сортів гречки, буряків, кукурудзи. Пізніше форму оранжереї було змінено на прямокутну.⁷⁹ На початку 90-х років будиночок був застелений уже тільки наполовину, оскільки в ньому знаходились ігрові автомати. На початку 2000-х його закрили.

У 1983 році в парку за проєктом скульптора І. Гончара та архітектора В. Гнезділова було встановлено пам'ятник Б. Хмельницькому, виготовлений на заводі "Сільмаш"⁸⁰ ливарниками П. Вовчком, І. Гаврилюком та інженером-технологом В. Гусевим за моделлю заводського художника В. Губрія. Гетьман з символами влади в руках постав у металі не тільки як полководець, а як державний діяч, ніби замислюючись про долю України. На постаменті текст: "У Визвольній війні 1648–1654 рр. під керівництвом Богдана Хмельницького Біла Церква була опорним пунктом боротьби українського народу проти польсько-шляхетського поневолення."⁸¹

У 80-х роках ХХ ст. територія парку розширилася у двох напрямках: до річки Рось, де відкрили танцювальний майданчик, і нові

⁷⁸ БЦСГІ – Білоцерківський сільськогосподарський інститут, нині БНАУ.

⁷⁹ Германчук Л. Вулиця Замкова. Юр'ївський літопис. 2004. №3. Біла Церква. С.106.

⁸⁰ Колишній Білоцерківський завод сільськогосподарських машин ім. 1 Травня.

⁸¹ Зі спогадів інженера облвідділу в справах будівництва і архітектури Лещенка Михайла Павловича.

атракціони та на територію пустиря на вулиці Леся Курбаса, на тому місці колись були стайні та господарський двір Браницьких, а у радянські часи – станція швидкої допомоги (там довгий час планували побудувати нове приміщення музично-драматичного обласного театру ім. Саксаганського), де було також зведено нові атракціони, а пізніше – кафе.

У 1980-ті роки кандидат мистецтвознавства Євгенія Василівна Горбенко, яка багато вивчала і виявляла пам'ятки історії та культури, пропонувала розробити охоронну зону, котра охоплювала б площу Волі (нині Соборну) як найстарішу міську площу в межах оточуючих її кварталів з прилеглими до площі Преображенським собором, Миколаївською церквою та територією парку ім. Петровського з павільйоном-оранжереєю.⁸² Але цей план, як і у далекому 1936 році, не був втілений у життя.

Рішенням міської ради №281 від 28 серпня 2003 року парк відпочинку ім. Г.І. Петровського, враховуючи, що цей радянський діяч був причетним до Голодомору в Україні, було перейменовано на честь Т.Г. Шевченка (до 190-річчя з дня народження Кобзаря).

Щорічно тут відбуваються міські, районні та обласні конкурси, фестивалі, виставки. Традиційними стали музичні свята, зустрічі з цікавими людьми, святкові гуляння, конкурси, спортивні змагання.

Ще у 1960 році у місцевій газеті інженером ПТОБМУ-№33 А. Музиною була висунута пропозиція щодо встановлення в парку обеліску підкорювачам космосу: *“...Всі ці далеко не повні епізоди боротьби за незалежність слід відтворити в архітектурних пам'ятниках, щоб вони завжди нагадували майбутньому поколінню героїку волелюбного народу. Наш вік – вік завоювання космічного простору. Тому, мені здається, необхідно в центральному парку культури і відпочинку ім. Петровського поставити пам'ятник-обеліск на честь народу-творця, який запустив штучні супутники Землі, космічні ракети.”*⁸³

Оскільки до першого польоту людини в космос залишався ще цілий рік, то пам'ятник мав бути присвячений ученим, інженерам та звичайним робітникам, що стояли у витоків космонавтики. Омріяний

⁸² Зі спогадів інженера облвідділу в справах будівництва і архітектури Лещенка Михайла Павловича.

⁸³ Музина А. Втілити героїку минулого. Ленінський шлях. 1960. 28 січ. №12 (5727).

обеліск підкорювачам космосу в парку було зведено лише за півстоліття потому...

8 серпня 2010 року за ініціативою тогочасного директора парку М.І. Хоменка стартував проєкт “На третій від Сонця планеті”, який відкрився в дитячому клубі “Котеня” програмою-портретом “Закоханий в небо”. Протягом двох місяців кожен тиждень у різних куточках і на різних концертних майданчиках парку проходили цікаві програми, присвячені 80-річчю з дня народження космонавта П.Р. Поповича. 4 жовтня 2010 р. в північно-західній частині парку культури, біля каштану, було урочисто відкрито меморіальний знак – “Україна – космічна держава”.⁸⁴

Крім цього, в парку встановлена скульптурна група “Юність”, що зображує хлопчика та дівчинку, які сидять поруч.

5 жовтня 2010 року в південно-західній частині парку культури на березі річки Рось був закладений пам’ятний сквер “Пусть помнят о нас сквозь века...”, в якому висаджено понад п’ятдесят дерев, встановлено нові скульптурні групи.

У 2011 році парк прикрасив сучасний дитячий розважальний комплекс “Апельсин”, зведений на місці, де за часів Браницьких була розташована пожежна частина – довга одноповерхова споруда, в якій до Другої Світової війни мешкали родини лікаря Лисенко та Концепольського⁸⁵, а пізніше діяв пункт охорони громадського порядку.

Нині територію парку, що займає 5,2 га, можна умовно розділити на дві частини: для дітлахів (північно-західна частина) та підлітків і дорослих (південно-східна частина). Для дітлахів влаштовані такі атракціони: “Сонечко”, “Вітерець”, “Карнавал”, дитяча залізниця, “Човники-гойдалки” та канатна дорога. Для тих, хто хоче згадати дитинство, існують атракціони, аналогічні дитячим. Замість атракціонів “Дзвіночок” – “Вихор”, “Сонечко” – “Колесо огляду”, дитячої залізниці – “Веселі гірки”. Але не всі атракціони користуються попитом. Найбільше дітвора любить сучасні: величезні надувні башти або лабіринти, машинки на акумуляторах та мінікінотеатри (на 3–8 чоловік) з ефектом 3D, 5D і навіть 7D. Але, як й 40 років тому малеча просить батьків покататись на “Дитячій залізниці”, або на “Дзвіночку”.

⁸⁴ Встановлений за танцювальним майданчиком.

⁸⁵ Тонконогий Н. Г. Улицы нашего города. Юр’ївський літопис. 2008. №7. С. 109.

LXI (61) Краєзнавчі читання імені о. Петра Лебединцева

На території парку діє також тир №2. За ініціативою колишнього голови ДОСААФ (нині ДТСОУ) Дегтярьова, цей тир названий на честь жінки-снайпера Л. М. Павліченко,⁸⁶ він єдиний у місті, що має власну назву.

У жовтні 2015 року в Білоцерківському парку культури та відпочинку імені Т.Г.Шевченка, біля пам'ятника Б. Хмельницькому, відбулись урочистості з нагоди обласної краєзнавчої конференції учнівської молоді "Київщина козацька". У заході взяли участь близько 80 юних краєзнавців Київщини, їх педагоги-наставники, громадські організації.

В парку відзначаються День Прапора України, День Незалежності України, День міста, проходять розважальні заходи "Рандеву під зірками", "Міський романс", "Музичний фонтан", святкуються День молодії родини, День молоді, свята Івана Купайла та Масляна.

Роки швидко минають, і ось уже літні чоловіки, що колись гуляли тут в дитинстві, сидять за столами під тінню дерев – своїх ровесників за дошками для шахів, розігрують цілі баталії, розробляють нові стратегії та "забивають цапа" у доміно.

Але й це відходить у минуле... Поруч звели новий магазин "АТБ", якому в народі вже дали назву "Центральний".

Директори парку культури та відпочинку ім. Т Шевченка.

З 1920 по 1945 – ???

Амчеславський – згадується у 1947 р.⁸⁷

Тішковський – згадується у березні 1949 р.

Крамар Сергій Савович – з 31.08.1949 р.

Чорноок – 50-ті рр.

Іщенко Петро – (? – ?)рр.

Пашенко Раїса Пилипівна – (?) – 1985 р.

Хоменко Михайло Іванович – 1985 – січень 2015 р.

Істомін Сергій Вікторович – з січня 2015 по 16.01.2016 р.

Агалієв Юрій Валентинович (т.в.о.) – 16.01.2016 по 1.04.2016 р.

Грибовський Володимир Віталійович – з 1.04.2016 по 12.07.2016 р.

Петренко Наталія Олександрівна – з 12.07.2016 по 20.11.2019 р.

Доміловський Андрій В'ячеславович – з 20.11.2019 – по теперішній час.

Загальна площа парку: 5,2 гектари.

⁸⁶ Тир підпорядкований стрілецькому клубу ДТСОУ.

⁸⁷ Черненко Т. Більше уваги благоустрою міського парку. Ленінський шлях. 1947. 13 черв. №72 (3470).

LXI (61) Краще знавчі читання імені о. Петра Лебединцева

Загальна кількість працівників: 27 чоловік (7 постійних та 20 сезонних)

Стационарні атракціони:

1. “Шкільні гойдалки”
2. “Колесо огляду”⁸⁸ (не працює)
3. “Сонечко” (не працює)
4. “Дзвіночок”
5. “Берізка”
6. “Вихор”⁸⁹ (демонтований із заміною на новий сучасний 21 травня 2021 р.)
7. “Сюрприз”⁹⁰ (демонтований у 2021 р.)
8. “Дитяча залізниця”⁹¹ (у 2000-х роках була замінена на нову, а коло рейок зменшене. До складу нової входять потяг та три вагончики, два з яких криті. Атракціон для дошкільнят. Вартість на сьогодні 30 гривень за 2 кола.)
9. “Карнавал” (круглий майданчик, на якому встановлені фігурки різних тварин. Атракціон для малечі. Вартість 30 гривень за 3 хвилини.)
10. “Шторм”⁹² (човники-гойдалки – демонтовані у 2020 р.)
11. “Лавка – 16”
12. “Веселі гірки” – (демонтований)

До складу атракціонів також входять два дитячі містечка: звичайне та “Дитяче містечко Рошен” (розташовані у північній частині парку.)

Додаткова інформація

План реконструкції міста у 1936

“В цьому році наше місто [...] ввійшло в урядовий план реконструкції міст країни. План складається під керівництвом досвідчених архітекторів–планувальників, проєктантів Львова і Заболотного. Остаточено закінчено і ухвалено міською радою зроблений цією групою проєкт реконструкції найважливішого куточка нашого

⁸⁸ Перше “колесо огляду” було демонтовано приблизно у 1978–79 рр.

⁸⁹ Перший такий атракціон проіснував до 1978 року.

⁹⁰ Атракціон знаходився на півдні парку за розважальним комплексом “Апельсин”.

⁹¹ Перший потяг з вагончиками був встановлений у 1978–79 рр. Замінений на новий на початку 2000-х рр. Старий встановлено у парку на “звичайному” дитячому майданчику.

⁹² Знаходились за розважальним комплексом “Апельсин”.

міста, який ми називаємо „Учбово-культурним центром міста”. Це – територія сільськогосподарського інституту з цілим кварталом будівель на 1500 студентів та перебудований і поширений, за проектом реконструкції, музей, 2 новозбудовані технікуми на 300 чоловік кожен – на території райвиконкому. На садибі колишньої міськради буде збудовано 10-тирічку. Приміщення собору⁹³ буде реконструйовано під кінотеатр; там, де тепер будинок паспортного пункту⁹⁴, буде побудовано клуб. Понад річкою Рось, навколо музею – від млина⁹⁵ та Замкової до Водовозної вулиці⁹⁶ – буде районний парк культури і відпочинку. За музеєм – на річці Рось буде збудовано пристань, спортивний стадіон і водну станцію.”⁹⁷

***Впорядкування міського парку культури та відпочинку
ім. Шевченка у 1936 році***

“Щоб трудящі міста Білої Церкви могли культурно проводити свій вільний час влітку, райкомгосп в цьому році реконструює та поширює сад ім. Петровського. В цьому році ніякої плати за вхід у сад не буде. До 1 травня сад повинен бути реконструйований і впорядкований. Але організації, що повинні були взяти найактивнішу участь у впорядкуванні садка, абсолютно нічого ще не роблять. Навіть такі організації, як спілка будівельників, завком заводу „1 травня”, спілка держторгівлі, які мають в саду свої літні павільйони, зовсім не турбуються, щоб відремонтувати їх, пофарбувати, впорядкувати навколо них площі, розбити клумби.

Ніякої участі не беруть вони і в озелененні площі, яку прирізано до саду. А за планом до 1 травня всі роботи по озелененню повинні бути вже закінчені. Байдужість профспілкових організацій до впорядкування саду свідчить про їхню незацікавленість створити культурні умови для літнього відпочинку трудящих.

Погано і з літнім театром. У зв'язку з тим, що взимку млинокомбінату бракувало приміщення, 6 держмлину було здано приміщення літнього театру під склеп для борошна. За умовою держмлин зобов'язався за користування цим приміщенням

⁹³ Преображенський собор.

⁹⁴ Нині на цьому місті Райдержадміністрація

⁹⁵ Млин, який знаходиться біля греблі.

⁹⁶ Сучасна вулиця академіків Гродзинських.

⁹⁷ Харченко Н. До реконструкції міста Білої Церкви. Радянська Нива. 1936. 23 черв. №142 (1460). С. 3.

LXI (61) Краєзнавчі читання імені о. Петра Лебединцева

відремонтувати його. Приміщення театру зовсім зруйноване, а директор млинокомбінату Крижний уперто відмовляється його ремонтувати умови не виконує. Треба негайно ж розгорнути роботу по впорядкуванню садка, залучивши до цієї справи трудящу громадськість, профспілки та культактив міста.

Ми повинні домогтися, щоб днями першотравневих свят у впорядкованому садку можна було б організувати масові ігри, розваги”⁹⁸.

*Фото 4. Вхід до парку з боку
Олександрійського бульвару. 1940 р.
(Друкується вперше.)*

*Фото 5. Та сама алея. Вхід до
парку з боку Олександрійського
бульвару в 2022 році.*

Відбудова міського парку культури та відпочинку у 1946 році”⁹⁹.

З метою збереження саду та поліпшення культурного обслуговування населення міста, Виконком Білоцерківської міської ради депутатів трудящих вирішує:

1. до 15 червня 1946 р. відбудувати міський сад ім. Петровського, провівши в ньому наступні роботи:

а) повністю огородити та спланувати сад з розбивкою клумб, доріжок та посадкою квітів і побудовою достатньою кількістю лавочок:

б) побудувати літню кіно—естраду, танцювальний майданчик, дитячий майданчик, літню читальню, тир, чайну та два кіоски для торгівлі мінеральними водами.

⁹⁸ Впорядкування саду ім. Петровського. Радянська Нива. 1936. 11 квіт. №83 (1401). С. 3.

⁹⁹ Рішення №515 засідання виконавчого комітету Білоцерківської міської ради депутатів трудящих від 11 травня 1946 р. Про план та хід відбудовчих робіт в саду ім. Петровського.

LXI (61) Краєзнавчі читання імені о. Петра Лебединцева

2. Виконання робіт, крім будівництва дитячого майданчика, тиру та двох кіосків, доручити Міськкомунгоспу, який є розпорядником кредитів на будівельні роботи, одночасно зобов'язати директора Будівельної контори Белікова взяти підряд на будівництво літньої кіноестради та танцювального майданчику згідно проектів Міськкомунгоспу.

3. Зобов'язати:

а) директора кінотеатру Токмачева повністю провести обладнання, устаткування та електрифікацію кіноестради;

б) зав. міськвідділу народної освіти Кухаренко побудувати в зазначений термін дитячий майданчик;

в) голову міськради ТСОавіахіму Черняхівського побудувати тир на місці, спеціально відведеному для цієї мети;

г) директора змішторгу Назаренка побудувати чайну літнього типу та 2 кіоски для продажу мінеральних вод згідно складених проектів міськкомунгоспу для кожного виду зокрема;

д) директора Електростанції Шевченка провести освітлення саду згідно розрахунків і планів міськкомунгоспу.

4. Голові планової комісії Сімковському для вищезазначеного будівництва виділити 180 кубометрів лісоматеріалу з фондів Міськвиконкому, а директорів лісопаливної контори Каплуну для заготовки матеріалу виділити найближчу лісосіку.

5. Зобов'язати:

а) директора цегельного заводу Таран виділити та привести до місця будівництва кінобудки 20 тис. цегли.

б) начальника тюрми Єроміна своїми силами заготовити у виділеній ділянці 180 м³ лісоматеріалу.

в) директора заводу ім. 1-го травня Щигловського провести розпилку 65 м³ лісоматеріалу, директора меблевої фабрики Чернова – 45 кубометрів.

6. Для успішної безперебійної роботи по відбудові саду зобов'язати директорів підприємств, перевезти своїми транспортними засобами з місць заготівлі до будівництва наступну кількість лісоматеріалів:

завод ім. 1-го травня – 25 кубометрів, меблева фабрика – 20, автоколона – 30, електростанція – 15, плодозавод – 15, м'ясокомбінат – 15, ремісниче училище №11 – 10, ремісниче училище №7 – 10.

7. На покриття витрат з будівництва кінотеатру та танцювального майданчику використати по міськбюджету 25% відрахувань від

промисловості міського підпорядкування в сумі 77 тисяч крб. та кошти кінотеатру в сумі 25 тисяч крб.

8. Повну відповідальність за хід будівництва саду покласти на заступника голови Міськвиконкому Веселкова.

9. Просити Виконком Київської Облради депутатів трудящих поставити питання перед штатною комісією при Міністерстві СРСР про виділення і затвердження штату для утримання експлуатації та охорони саду.

Накази міськвиконкому щодо перейменування міського парку культури та відпочинку

“На підставі рішення Білоцерківського Міськвиконкому №197/2 від 27.05.1998 року підприємство Білоцерківський парк культури і відпочинку ім. Г. І. Петровського перейменовано в Білоцерківський міський парк культури та відпочинку – наказ №31 від 01.06.1998 року.

На підставі рішення Білоцерківського Міськвиконкому №281 від 28.08.2003 року підприємство Білоцерківський міський парк культури та відпочинку перейменовано в Білоцерківський міський парк культури та відпочинку імені Т. Г. Шевченка – наказ №1 від 01.01.2004 року”¹⁰⁰

Вегетаційний будиночок

Вегетаційний будиночок (інші назви – “Оранжерея”, “Оранжерея Браницьких”, “Стекляшка”, “Зала ігрових автоматів у парку Петровського”) –пам’ятка архітектури місцевого значення, охоронний № 19-КВ.

Оранжерея була побудована за наказом Міністерства просвітництва Російської імперії у 1910 р. для факультету сільського господарства Київського політехнічного інституту. За інформацією Лещенка М. П., павільйон-оранжерея було використано на кустарно-промисловій виставці у 1913 році у м. Києві.

У 1934 р. вегетаційний будиночок був переданий Білоцерківському сільськогосподарському інституту і встановлений на Замковій вулиці поблизу інституту. Це сталося після того, як згідно з рішенням РНК СРСР від 19 липня 1934 року №1699 були об’єднані два вузи: Білоцерківський ветеринарно-зоотехнічний інститут та Київський агроінженерний інститут цукрової промисловості. Із Києва переведені кафедри: ботаніки (завідувач- професор Табенцький О.О.), фізіології

¹⁰⁰ З офіційного запиту, надісланого дирекцією Білоцерківського міського парку культури та відпочинку ім. Т. Г. Шевченка

рослин, загального землеробства, рослинництва, викладачі, студенти, уся матеріально-технічна база.¹⁰¹

Наприкінці 1980-х років ця споруда була обміряна, а результати подані в облідділ для включення її в Звід пам'яток України.¹⁰²

Будиночок було передано місту Біла Церква у 1976 р.¹⁰³ Планувалося, що він буде використовуватись як оранжерея, де для школярів демонструватимуть різні тропічні рослини. На момент передачі вегетаційного будинку його собівартість становила 240 карбованців.¹⁰⁴

Вегетаційний будиночок працював навіть під час Другої світової війни. Розпочав свою роботу на другий день після початку окупації – 17 липня 1941 року.

“На околиці міста по Росьовій вулиці, над самим берегом річки Рось, розкинулось маленьке квітково-розсадникове господарство – міська оранжерея. Оранжерея в Білій Церкві існує вже сьомий рік. За цей час вона проробила велику роботу. Основний її завданням є вирощування розсади та насіння різних видів квітів. Тут можна найти найрізноманітніші їх сорти: петунії, айстри, левкої, пахучий тютюн, хризантеми, лілії, тюльпани, гвоздики, піони, фінікові пальми, і багато інших. Тут вирощуються не тільки на продаж, а також для декоративної прикраси будинків, кімнат, парків, скверів. Для улаштування портретів, навісів в прилюдних місцях та ін. В оранжереї крім квітів, вирощується також розсада помідорів, капусти, [...] (? – авт.) тютюну. Оранжерея мусить розгорнутись у велике квіткове господарство, що буде культивувати для міста культуру квітів, розсади і огорохів.” [тут та далі текст подано зі збереженням мови оригіналу – авт.]

З наведеного нижче документа стає відомо, хто був директором “оранжереї” у той час.

¹⁰¹ Мартиненко О., Поліщук О. Інститутський вегетаційний будиночок (до 110-ої річниці створення). LVII (57) Краєзнавчі читання імені о. Петра Лебединцева. 25 листоп. 2021 р. Біла Церква, 2022. С. 12–25.

¹⁰² В кінці 80-х років ст. інженером облідділу в справах будівництва і архітектури Лещенком Михайлом Павловичем цей павільйон був заміряний, накреслений план і переданий в облідділ.

¹⁰³ За іншими даними, у 1981 році будиночок перевезли до парку та переобладнали на павільйон ігрових автоматів.

¹⁰⁴ За даними Білоцерківського міського відділу культури та туризму

LXI (61) Краєзнавчі читання імені о. Петра Лебединцева

“Міська управа

До управління пана бургомістра
м. Біла Церква.

м. Біла Церква.

16/IX 41р.

№37

Просимо видати зав. оранжереї гр. Фудимі Йосипу Мартиновичу перепустку на право відвідування оранжереї с./г. інститута та дозвіл на вивозку з оранжереї всього інвентаря та рослин, яка оранжерея перейшла до міскгоспу.

Зав н/в благоустрію. Підпис. Краузе.

Секретар. Підпис. Мєрінг.

16.09.1941 р.”

Постійно в оранжереї працювало 17–18 чоловік. За довгий час перебування у нашому місті павільйон-оранжерея декілька разів змінював своє розташування: у 1934–1941 рр. та у 1944–1976 рр. – на Замковій горі з лівого боку від костелу Іоанна Хрестителя; з літа 1941 по 1944 рр. – на вул. Росьовій, біля самої річки, де закінчувалась бруківка (але де точно невідомо); з 1976 року – в центральній частині парку культури та відпочинку ім. Т.Г. Шевченка. Зараз вегетаційний будиночок не працює.

Декілька статей про парк довоєнного часу

“Для контролера саду ім. Петровського, Лячка, що сіре, то й “заєць”.

20 травня був такий випадок. Робітниця Р. купила в касі саду квитка для свого 12-ти літнього хлопчика на перший сеанс. Постоявши біля дверей, поки хлопчик пройшов у сад, Р. повернулась додому. Але, незабаром прибігає за нею і хлопчик, плачучи.

Виявилось, що отой любий контролер Лячко, бачачи, що хлопця бідно вдягнуте, гадав, що це “заєць” – без квитка пробравсь у сад і силоміць вигнав його. А справжні “зайці” - панички тільки потішалися з цього.

Треба адміністрації саду купити Лячкові такі окулярі, щоб він міг відрізнати “зайців” од незайців, а не дививсь на одяг.”¹⁰⁵

“У неділю 10-го та в понеділок 11-го липня Білу Церкву відвідає відома Київська капела “Рух”. Концерт капели в неділю відбудеться в театрі ім. Шевченка.

¹⁰⁵ Р. Потрібні окулярі. Радянська Нива. 1928. 2 черв. №60 (270). С. 4.

LXI (61) Краєзнавчі читання імені о. Петра Лебединцева

В понеділок капела "Рух" виступить в саду ім. Петровського. Концерти провадяться під керівництвом видатного диригента Бориса Левицького."¹⁰⁶

"В білоцерківському міському саду появилася шайка хуліганів. Під час продажу квитків до театру вони мотаються в черзі і витягують гроші і документи у трудящих. Недавно комсомолец з села підійшов до каси, щоб купити квиток. До нього підійшли злодії і витягли з кишені комсомольський білет. Трапляється, що хулігани в тихому кутку саду гуртом з усіх боків оточують відвідувача і відкрито погрожують йому залізними болтами, крутять руки, рукоприкладствують. Звертаємо увагу на це органів міліції."¹⁰⁷

*Анатолій Бондар,
вчитель історії, редактор відділу
інформаційно-краєзнавчої роботи ЦБС*

Шкільна освіта Білої Церкви 1944-1953 роки

Шкільна освіта – невід’ємна частина життя суспільства, не винятком була і Біла Церква.

В архівних документах зазначається, що під час німецької окупації шкільна освіта міста – як середньо-спеціальна, так і вища – зазнала значних руйнувань. Майже ніде не залишилося бібліотек, апаратури, навчально-наукового приладдя.

На Ротку в п’яти приміщеннях розташовувалася школа №10, директором якої був Леннік, заклад мав гарні меблі, добре обладнані кабінети, навчалось 900 учнів. На пришкільних садибах були садки, добре організоване пришкільне господарство, учні завжди мали гарячі сніданки. Під час нацистської окупації один будинок школи був повністю знищений, інші – спустошені, нацисти спалили понад 100 парт, бібліотеку, наочне приладдя.

За Ротком до війни функціонувала неповна середня школа №11 (директор Г.Ковбаса), під час нацистської окупації приміщення було в занедбаному стані, не було жодної шибки. Бібліотека та наочне приладдя знищені.

¹⁰⁶ Мистецька хроніка. Радянська Нива. 1927. 10 лип. №52 (162). С. 4.

¹⁰⁷ Федоренко І. О. Приборкати хуліганів. Соціалістична правда. 1940. 13 лип. №161(2688). С. 4.

LXI (61)

Краєзнавчі читання

імені

о. Петра Лебединцева

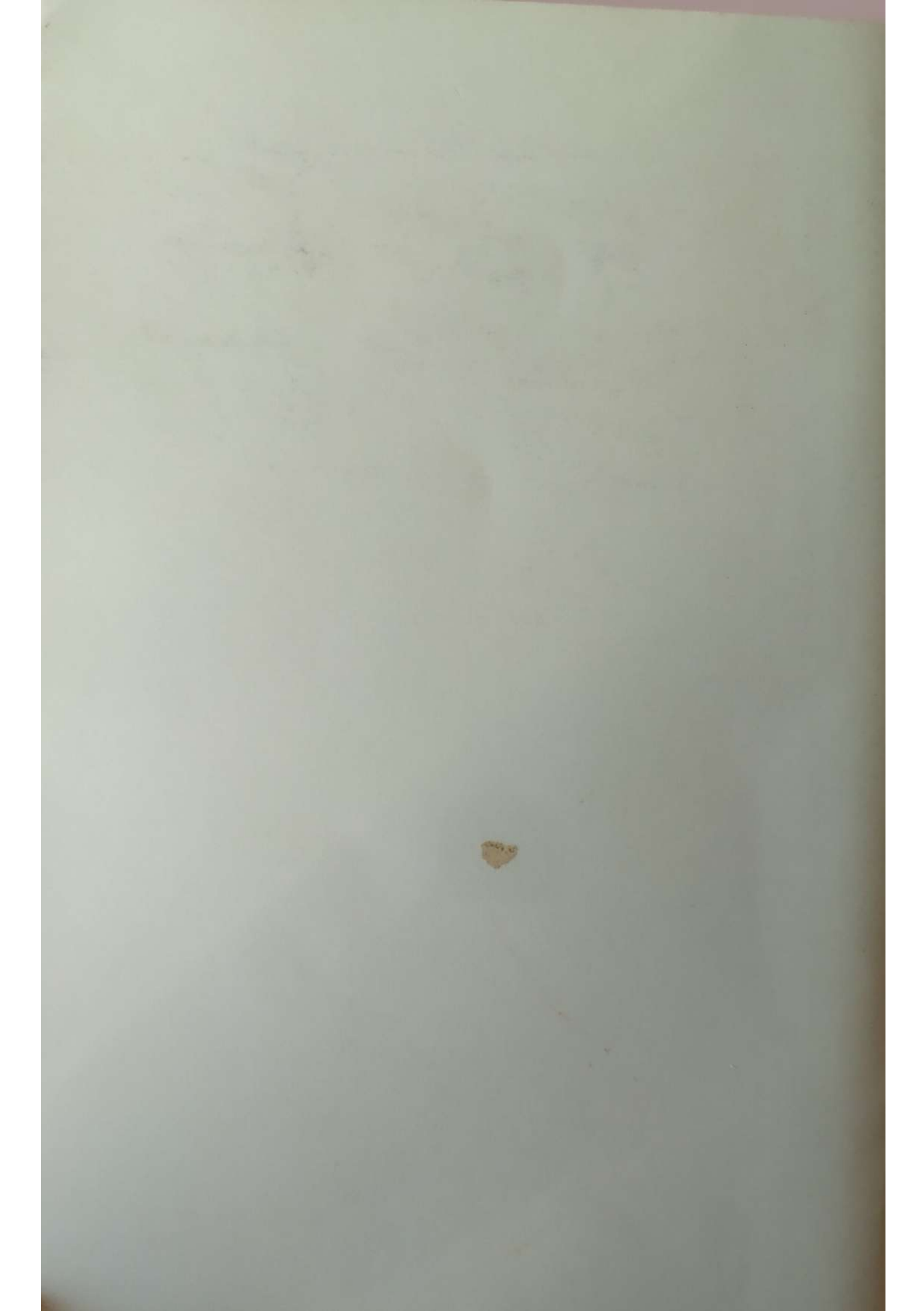
29 вересня 2022 р.

Редакційна колегія:

кандидат історичних наук, заслужений працівник культури України,
директор музею **Діденко Л.М.** (головний редактор),
заступник директора з наукової роботи **Петренко В.В.**,
кандидат історичних наук **Чернецький Є.А.**,
завідуюча науково-методичним відділом **Поплавська С.П.**

КЗ КОР «Білоцерківський краєзнавчий музей»
09117, Київська обл., м. Біла Церква, площа Соборна, 4
тел./факс 8(04563) 5-55-52
bts-museum@ukr.net
www.bkm.in.ua

Свідоцтво про внесення до Держреєстру суб'єктів
видавничої справи серії ДК № 2612 від 12.09.2006 р.

Доч. В.В. КОВАЛЬ

проф. І.І. Клодницький

Лавров В.П.

Бірюченко О.П.

Рябко Р.П.

Явдасенко Р.М.

2022/4/1 13:18

Окркомісія допомоги дітям

доводить до відому всіх державних, кооперативних установ та організацій, а також й приватних осіб, що у вівторок 12-го квітня б. р. о 12 год. дня в приміщенні Окркомісії ДД (Окрвиконком) відбудуться

ЗАКРИТІ ТОРГИ

на здачу в орендне користування
ІДАЛЬНІ

при садкові ім. „Петровського“
на літний сезон 1927 р.

За всіма довідками прохання звертатись до Окркомісії допомоги дітям.

ОКРКОМІСІЯ ДОПОМОГИ ДІТЯМ.

